مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

محب‌الله زغم

۲۰۲۳/۰۵/۱۷

په کابل مجله کې د پوهاند کاکړ ژباړې

نوټ: د پوهاند ډاکټر محمد حسن دغه مقالې په یوه ټولګه کې ترتیب شوې وې خو نه پوهیږم چې بیا چاپ شوې که نه.
په دې ټولګه کې هغه مقالې دي چې پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ د ځوارلسمي شمسي هجري پیړۍ په ځلورمه لسیزه کې ژباړلې او د کابل مجلې په مختلفو ګڼو کې خپرې شوې وې.

ژباړه هغه پول دی چې د مختلفو متلونو او فرهنګونو د تفکر او تخیل جزیرې سره نښلوي. پر دې پله د راکړې ورکړې اندازه برابره نه وي. د افغانستان په شان وروسته پاتې هېوادونه ځنګه چې په تجارت کې منفي بیلانس لري یعنې صادرات یې تر وارداتو خورا ډېر کم دي، د فکري تولیداتو په برخه کې هم خوار دي. دا هېوادونه مجبور دي چې ډېر څه وارد کړي او دا کار په ژباړه کېږي. ژباړونکي هغه ګادۍ دي چې له بډایو ټاپوګانو څخه فکري محصولات خپل هېواد ته چلوي. خوار هېوادونه د ژباړونکو په شمېر کې هم خوار وي او خورا لږ کسان په کې پیدا کېږي چې د ښې ژباړې مهارت ولري نو دا چې دوی خپله انرژي د څه شي په ژباړلو لګوي، ډېره مهمه خبره ده.
کله چې د چا ترجمې تلو، د «څه» او «څنګه» په کانو به یې تلو. «څه» چې ژباړن د ژباړلو لپاره غوره کړي دي، زمونږ کوم درد دوا کوي؟ او دغه «څه» یې څنګه ژباړلي دي؟ ژباړه یې سمه، روانه، واضحه، ښکلې او د مقصد ژبې په ګرامري قواعدو برابره ده؟ دا هغه پوښتنې دي چې د هرې ژباړې د ارزولو پر مهال یې باید ځوابونه ولټوو.
دغه مقالې چې کاکړ صاحب ژباړلې دي، له شعر او داستان څخه رانبولي، تر تاریخي، سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو مسایلو پورې مختلف موضوعات رانغاړي. د ژباړلو لپاره دغه غوره شوې موضوعګانې زمونږ د ټولنې لپاره څومره مناسبې وې؟ د دې پوښتنې ځوابول سخت دي ځکه چې له هاغه زمانې شپېته اویا کلونه تېر دي او مونږ پوره نه پوهیږو چې د هاغه زمانې افغانانو څه شي ته ډېره اړتیا درلوده.
نو د «څنګه» کانې به را واخلو او وبه ګورو چې پوهاند کاکړ دغه مقالې څنګه ژباړلې دي. ځینې مقالې دومره خوږې او روانې ترجمه شوې دي چې ته وا ژباړې نه دي، بلکې په پښتو کې تولید شوې دي. دلته به یې څو بېلګې وګورو:
«کله چې مونږ د تاریخ پاڼې اړوو او یا جاري پېښې تر نظره تېروو؛ ماته کله کله داسې معلومه شي چې هغه ولسونه چې زیات سره پېژني؛ زیات جنګ کوي. هغه هېوادونه چې په اروپا او اسیا کې یو د بل په څنګ او یو د بل ګاونډي دي؛ یو په بل [پورې] زیات نښلي او په داسې حال کې چې دوی یو بل پوره پېژني، د دوی دغه پېژندګلوي د زیاتې همکارۍ سبب کېږي نه.»
«معارف د فرد او جامعې، د شخص او خدای په منځ کې د اتصال کړۍ ده. معارف د روح ګانه او د عقل غذا ده. معارف هغه صنعت دی چې د شخص د لوړوالي سبب ګرځي او ټول هغه شیان در ښیي چې د خلقت اصلي هدف او مرام ګڼل کېږي.»
«په طبیعي او تاریخي عملیاتو کې تل نویتوب او انکشاف شته. همېش نوي څه زیږي او انکشاف کوي. داسې هم ځینې ځېزونه خواره واره شي او پسې مړه شي.»
په دې ژباړو کې ځینې جملې ولسي ژبې ته ډېرې نژدې دي یعنې تکلف او تصنع په کې نشته او سړي ته داسې خوند ورکوي لکه پیتاوي ته چې ناست وي او د یوه کلیوال سپین ږیري خبرو ته غوږ وي. څو مثالونه یې دا دي:

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مونږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

«نتيجه دا شوه چې د هند زياتې پيسې د دوی په لاس شي او په فابريکو، بانکونو او شرکتونو کې يې بندې کړي»
د ولس په ژبه کې «د پيسو بندول» عامه محاوره ده. که څوک اوس دا جمله له بلې ژبې را وژباړي، کېدای شي وليکي چې «پر فابريکو، بانکونو، او شرکتونو يې پانګونه وکړه» يا «پيسې يې په فابريکو ... ولګولي» چې تر دې دواړو هماغه پورتنۍ جمله ښه لګېږي.
«د بېرته ودانولو مسايل يې لا پسې انجړ او مشکل کړل.» «... او هلته د هغوی ټول انجړ بنجړ حال او دارايي ورښيي.»
«انجر بنجړ» د ګډوډ ښه معادل دی چې د خلکو په ژبه کې شته خو ليکوال يې چندانې نه ليکي. که د ولسي ژبې داسې کلمې او عبارتونه په ليکلو کې عام شي، ليکنې ژبه به مو لا ښکلې او د تکرار بې خوندي به کمه شي.
«دا به د دايمي سولې لپاره يو ټينګ ببخ کيږدي.»
په دې جمله کې «ببخ» د «بنسټ/ بنياد/ اساس» په معنا خو تر هغوی لا خوندوره کلمه ده. د انتون چيخوف د کيسې په ژباړه کې داسې جملې هم کمې نه دي: **«وروسته چې ګاډۍ وان کنځلو ته پيل وکه او اس يې بيا يوه شالخه کش که»** دلته د «وکړ» او «کړ» پر ځای «وکه/ که» راغلې دي. که دا کار د مکالمو په ژباړو کې وکړو، مناسب به وي خو د روايت په برخه کې نه.
د دې ژباړو بل کمال دا دی چې کاکړ صاحب ځينې داسې کلمې هم کارولې دي چې د ده په خپله لهجه کې نشته خو په نورو لهجو کې عامې دي، لکه په دې جمله کې د «وبرېښېده» کلمه چې د خوست او پکتيا د ولسونو په لهجو کې د «ښکاره شوه/ معلومه شوه/ څرګنده شوه» په معنا کارول کېږي: **«د هغه ستوري لکۍ دوی ته د جزا د ډانګ په څېر وبرېښېده.»** کلمې که له هرې لهجې را اخلو، باک يې نشته خو ګرامر به معياري کاروو. په دې مقالو کې داسې جملې ډېرې کمې دي چې کاکړ صاحب دې معيار تر خپلې لهجې ځار کړی وي، لکه **«هر راز مخالفت به له ډېرې بېرحمۍ سره مخامخ کېدو.»** چې د «کېده» پر ځای «کېدو» ليکل شوي ده.
«پايېدل» ګلالی فعل دی خو په ليکنو کې چندانې نه تر سترګو کېږي. د کاکړ صاحب په دې جمله کې يې خوند وڅکئ: **«د تفکر دغه ابتدايي طرز په حقيقت کې زمونږ تر مهاله پورې پايېدلی دی.»** د اوسنو ليکوالو په جملو کې د دې فعل پر ځای معمولاً «دوام کړی دی/ دوام موندلی دی» وينو، خو «پايېدلی دی» تر هغوی لنډ او ښايسته دی.
د ځينو مشتقو او مرکبو کلمو اوسنۍ بڼې نورې دي خو د کاکړ صاحب په ليکنو کې په بله بڼه راغلې دي، لکه **«ماشومتيا»**، **«پانګه‌ور»**، او **«تلنلار»** چې زمونږ سترګې او غوږونه يې له دغو بڼو سره ډېر آشنا دي: «ماشومتوب»، «پانګه‌وال»، او «تګلاره».
همدارنګه پوهاند کاکړ **«منل»** د «زغمل» په معنا کارولی دی چې فکر کوم د تنوع لپاره ښه ده چې مونږ يې هم کله کله وکاروو. په دې جمله کې «منل» ښه لګېدلی دی: **«رسۍ د معين وزن طاقت لري او په هېڅ وجه تر نامعين حده پورې وزن نشي منلای، ځکه چې په يوه خاص حد کې شليږي.»**
خو تر دې کمالونو ورهاخوا، د کاکړ صاحب په ژباړو کې يوه نيمه ستونزه هم شته چې څو مهمې به يې دلته يادې کړو:
سره له دې چې د کاکړ صاحب په ډېرو جملو کې يې د ولسي ژبې خوږلت شته، خو په ځينو ځايونو کې يې د ولس ژبه هېره کړې ده. ده «فابريکه داران» ليکلي دي، حال دا چې عام پښتانه يې «فابريکووالا» بولي. د «وال» او «والا» روستاړي په پښتو کې عام دي خو اوس يې پر ځای په اکثرو ليکنو کې «لرونکی/ لرونکي» کارول کېږي چې د فارسي «دار» تحت اللفظي ترجمه برېښي.
په ځينو نورو جملو کې هم د فارسي ژبې اغېز جوت دی، لکه:
«د شولو **زوښولو** د لومړي ځل لپاره په هند کې **رواج موندلی و.**» - **«**دا عمليه د وريجو ځينو انواعو **ته اختصاص لري.»** - **«**د سرو شګو د استعمال تخنيک په هندوستان کې زيات **رواج لري.»** - **«**په قفقاز کې يې د جيورجياګورين قبيله اوس هم **په کار وړي.»** - **«**په ټولو سيمو کې يې د آبي پايکوګانو متحد شکل د هغو له تاريخي ارتباطاتو **نه حکايت کوي.»** - **«**مونږ د يوه سين په غاړه ناست يو، **ځانو ته لمر ورکوو.» «** توري توري غونډۍ به **په نظر راتلې» - «**سمدلاسه **بې ځانه شو** او ساه يې وخته**»**
«**زوښول** = جوش دادن» ته په پښتو کې «اېشول» لرو. «**رواج موندلی و**» د فارسي «رواج يافته بود»؛ «**... ته اختصاص لري**» د فارسي «به ... اختصاص دارد.»؛ «**په کار وړي**» د فارسي «به کار ميبرد»؛ «**... نه حکايت کوي**» د فارسي «از ... حکايت ميکند»؛ «**لمر ورکوو**» د فارسي «آفتاب ميدهيم»؛ «**په نظر راتلې**» د فارسي «به نظر ميامدند»؛ «**بې ځانه شو**» د فارسي «بی جان شد» ټکی په ټکي ترجمي دي چې په پښتو کې ښه نه لګېږي. سره له دې چې دغه مقالې له انګليسي ژبې ترجمه شوې دي، نه له فارسي، خو بيا هم د فارسي ژبې له منفي اغېزو پاکې نه دي.
همدارنګه په ځينو جملو کې د انګليسي جملو اغېز وينو، لکه دا: **«**دلته به احتمالاً هغه ځای ته ګوته نيوله کېږي **کوم چې ...»** - **«**د عساکرو له هغو لوړو صاحب منصبانو سره په ګړېدلو پيل کوي، **له کومو سره** چې ده په مسکو کې **پيژندنه لرلې وه.»** دلته «**کوم چې**» د انګليسي «which» او «**له کومو سره**» د «with whom» ناسمه ترجمه ده.
په ځينو جملو کې مفهوم واضح نه دی او سړی پوره مطلب نه شي اخيستلی. زه مطمين نه يم چې دا به د ژباړې نيمګړتيا وي، که د هغه چا چې دا مقالې يې پخوا يا اوس له سره ټايپ کړې دي. پوهاند کاکړ دقيق ليکوال و او د ده په آثارو کې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

معمولاً له داسي ستونزې سره نه مخامخ کېږو، همدارنګه د همدې ټولګي ګڼې مقالې د وضاحت په لحاظ هېڅ عيب نه لري، نو دوهم ګومان به سم وي. په هر حال، دلته به څو داسي جملې راوړم چې رسا نه دي: **«په هره هغه لاره چې به ژرنده له غرب نه شرق ته تللې وي، د پايکو لار په مرکزي آسيا وه، بې له دې چې د پايکو د اختراع لومړنی او اصلي ځای معلوم شوی وي.» - «د دوی ټولو تبصرې د هغه لارښوونکي رول پېژندنه ده، کوم چې روسي ادب د نولسمې پېړۍ په دوهمې نيمايي کې د اروپا په کولتور کې لوېولی دی او هغه وخت چې روسيه د انقلابي نهضت په مرکز بدله شوې وه.» - «تولستوی د احساس جزئيات د انځور موضوع وګرځوله، د شخصيت روحي موجوديت يې په ميدان کې لوڅ کړ.» - «دا احصائيه د هغو تاوانونو يو تفريحي تخمين دی، کوم چې په دې جنګ کې انسانانو ګاللي دي.»**

په دا بله جمله کې د «first world war» عبارت «د نړۍ لومړۍ جګړه» ترجمه شوی دی، حال دا چې معنا يې ده «لومړۍ نړيواله جګړه» ده: **«(۱۹۱۴م) کال به خپل خاص اهميت تر ډېرو مهالونو وساتي؛ ځکه چې په دې کال کې د نړۍ لومړۍ جګړې سوځونکي سرې لمبې جګې شوې او په زرګونو انسانان او ځوانان يې له ژوندانه څخه محروم او نېست کړل.»**
ژباړه ډېرې باريکۍ لري، ډېر دقت او زيات ظرافت غواړي. د پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ پر ګور دې نور وي چې داسي حساس او مهم کار ته يې اوږه ورکړې وه او تر خپلې وسې پورې يې وطن ته خدمت کړی و.

محب الله زغم
۶ فبروري ۲۰۲۱

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ